Sự Mất Mát 'Quê Hương': Chủ Nghĩa Tân Tự Do, Chủ Nghĩa Phát Xít và Sự Cần Thiết của Một Cuộc Cách Mạng Đạo Đức trong Thế Kỷ 21

Bởi Frank , 17 Tháng 7 2026

Sự Mất Mát 'Quê Hương': Chủ Nghĩa Tân Tự Do, Chủ Nghĩa Phát Xít và Sự Cần Thiết của Một Cuộc Cách Mạng Đạo Đức trong Thế Kỷ 21

Bởi Frank Dumon

“Người xa lạ thân mến… Bạn có còn cảm thấy như ở nhà không? Và nếu có, thì còn được bao lâu nữa?” Với câu hỏi sâu sắc, gần như nghẹt thở này, nhà văn kiêm nhà báo Thổ Nhĩ Kỳ Ece Temelkuran mở đầu tác phẩm đoạt giải của mình *Nation of Strangers: Rebuilding Home in the 21st Century*. Một cuốn sách không chỉ lọt vào danh sách rút gọn cho Giải thưởng Phụ nữ dành cho Sách Phi hư cấu mà còn đóng vai trò như một lời cảnh báo hiện sinh cho một thế giới đang ngày càng trượt dốc vào tình trạng mất gốc tập thể. Trong một cuộc trò chuyện sâu sắc với nhà

báo kiêm tác giả người Mỹ Chris Hedges, Temelkuran mổ xẻ các cơ chế đã làm xói mòn các nền dân chủ của chúng ta và phác thảo một la bàn u ám nhưng cần thiết cho tương lai.

Temelkuran không phải là người mới trong việc dự đoán những biến động chính trị. Trong nhiều năm, bà đóng vai trò như một Cassandra chính trị, cảnh báo phương Tây về sự trỗi dậy của chủ nghĩa phát xít, dựa trên kinh nghiệm của chính bà ở Thổ Nhĩ Kỳ dưới thời Recep Tayyip Erdoğan. Nhưng phân tích của bà vượt xa biên giới quê hương. Bà xác định các mô hình toàn cầu đang lặp lại từ Ấn Độ đến Hoa Kỳ, và từ châu Âu đến Nga. Cốt lõi lập luận của bà thật khó chịu nhưng không thể tránh khỏi: những gì chúng ta đang trải qua ngày hôm nay không phải là một sự sai lệch tạm thời hay kết quả của một kẻ mị dân duy nhất, mà là điểm kết thúc hợp lý, chí mạng của nhiều thập kỷ tàn phá của chủ nghĩa tân tự do.

Bảy Bước Từ Dân Chủ Đến Chủ Nghĩa Phát Xít

Trong tác phẩm trước đó, *How to Lose a Country: The Seven Steps from Democracy to Fascism*, Temelkuran vạch trần một kế hoạch chi tiết đáng sợ và có thể nhận ra ở một số chế độ đương đại. Bảy bước này không phải là sự trùng hợp ngẫu nhiên của các sự kiện mà là sự tháo dỡ có phương pháp của nhà nước pháp quyền.

Bước đầu tiên là sự chia rẽ xã hội một cách có chủ ý thành hai phe thù địch: 'người dân thực sự' đối đầu với 'giới tinh hoa tham nhũng'. Một nhà lãnh đạo tự định vị mình là hiện thân duy nhất và chân thực của ý chí nhân dân. Bước thứ hai là sự tan rã của chân lý, trong đó lòng trung thành với nhà lãnh đạo được định giá cao hơn một cách có hệ thống so với sự đứng đắn hay liêm chính đạo đức. Trong giai đoạn thứ ba, sự xấu hổ như một công cụ điều chỉnh xã hội bị tháo dỡ. Nhà lãnh đạo phá vỡ sự đồng thuận chính trị và đạo đức đã được thiết lập với sự tàn nhẫn chưa từng có. Nhà lãnh đạo này càng ở lại lâu quyền, ranh giới của những gì có thể chấp nhận được càng dịch chuyển xa hơn. Những gì hôm qua còn bị coi là không thể tưởng tượng hoặc đáng khinh bỉ thì hôm nay đã trở nên bình thường hóa.

Bước thứ tư liên quan đến việc bào mòn âm thầm các thể chế duy trì nền dân chủ. Tư pháp, truyền thông, học thuật và các cơ quan lập pháp bị rút ruột hoặc lấp đầy bằng những tay sai trung thành. Trong bước thứ năm, định nghĩa về dân chủ tự nó bị viết lại: nó bị thu hẹp thành quy tắc đa số đơn thuần, trong đó các giá trị phổ quát, phẩm giá con người và nhà nước pháp quyền bị đánh đổi lấy chủ nghĩa dân tộc cuồng nhiệt, tinh thần nạn nhân tự hào và sự viết lại lịch sử. Bước thứ sáu là sự bình thường hóa của sự tàn ác và tàn nhẫn, không chỉ ở các cấp cao nhất của chính trị mà còn như một chất độc thấm xuống cuộc sống hàng ngày. Cuối cùng, trong bước thứ bảy, vòng tròn của những ai được coi là 'chúng ta' bị thu hẹp, trong khi hàng triệu đồng bào bị

biến thành những nghi phạm thường trực.

Temelkuran nhấn mạnh rằng thật ngây thơ khi nghĩ rằng vấn đề sẽ được giải quyết khi một nhà lãnh đạo cụ thể biến mất. Cho dù đó là Donald Trump, Recep Tayyip Erdoğan, Narendra Modi, Vladimir Putin hay Nigel Farage: hàng chục triệu người bị kích động bởi thông điệp của họ sẽ vẫn tồn tại. Họ sẽ sẵn sàng hành động theo mệnh lệnh của một nhân vật tương tự. Nhà lãnh đạo chỉ là triệu chứng; căn bệnh nằm sâu hơn.

Chủ Nghĩa Tân Tự Do là Động Cơ Ý Thức Hệ của Vực Thẳm

Để hiểu cội rễ của sự suy tàn này, theo Temelkuran và Hedges, người ta phải nhìn vào chủ nghĩa tân tự do. Họ không coi đó là một lý thuyết kinh tế trung lập, mà là 'chủ nghĩa tư bản tàn sát', động cơ ý thức hệ đã làm trống rỗng các thể chế dân chủ. Kể từ những năm 1980, với sự trỗi dậy của Ronald Reagan và Margaret Thatcher và thần chú của họ rằng "không có sự lựa chọn nào khác" (TINA), nền dân chủ đã bị bào mòn đến mức chỉ còn là một vỏ bọc, một màn trình diễn sân khấu hời hợt.

Do sự bất công xã hội cực đoan và thiếu bình đẳng, nền dân chủ đã mất đi ý nghĩa đối với người dân bình thường. Lời hứa về sự thay đổi nhiều lần chỉ là ảo tưởng. Khi các nhà lãnh đạo mạnh mẽ xuất hiện trên trường thế giới, họ hứa với người dân rằng họ sẽ là 'người của họ' ở thủ đô. Người dân muốn tin vào điều này, không phải vì họ vốn dĩ xấu xa, mà vì sự tuyệt vọng tột cùng và cảm giác trả thù một hệ thống đã phản bội họ. Những nhà lãnh đạo này, được Temelkuran gọi là "những chú hề đáng sợ", gửi ra một tín hiệu ngầm: họ thừa nhận rằng các quy tắc cũ về sự đứng đắn và công bằng xã hội là một trò hề, và hứa sẽ chơi theo các quy tắc mới, khắc nghiệt có lợi cho những người ủng hộ họ.

Sự ủng hộ dành cho các nhà lãnh đạo này không bắt nguồn từ mong muốn một xã hội công bằng hơn. Họ biết sẽ có kẻ thắng người thua; họ chỉ đơn giản muốn đứng về phía chiến thắng. Ở Thổ Nhĩ Kỳ, và hiện nay cũng ở Hoa Kỳ, điều này đã dẫn đến việc tạo ra một mạng lưới tài chính ăn sâu bám rễ, len lỏi đến từng ngóc ngách của xã hội. Sinh kế của 'người nhỏ bé' ở một ngôi làng hẻo lánh đã trở nên kết nối trực tiếp với sự sống còn chính trị của nhà lãnh đạo. Sự ủng hộ của họ không còn là một lựa chọn ý thức hệ nữa, mà là một chiến lược sinh tồn kinh tế. Điều này khiến sự ủng hộ trở nên cuồng tín và kiên cường trước mọi chỉ trích.

Phe đối lập truyền thống, như Đảng Dân chủ dưới thời Bill Clinton hay Đảng Lao động dưới thời Tony Blair, mang một trách nhiệm lịch sử nặng nề ở đây. Bằng cách tự mình áp dụng các chính sách tân tự do – hãy nghĩ đến NAFTA, việc bãi bỏ Đạo luật Glass-Steagall, và bãi bỏ quy định trong lĩnh vực tài chính – họ đã quét sạch mọi giải pháp thay thế đáng tin cậy. Họ biến mình thành một 'Đảng Cộng hòa phiên bản nhẹ', khiến cử tri không còn sự lựa chọn thực sự. Những nhân vật thực sự lên tiếng về bất bình đẳng xã hội, như Ekrem İmamoğlu ở Istanbul hay một số tiếng nói tiến bộ ở Mỹ, do đó tạo ra nhiều sự nhiệt tình: họ lấp đầy một khoảng trống hiện sinh đã bị bỏ qua trong nhiều thập kỷ.

Sự Kiêu Ngạo của Tầng Lớp Trí Thức và Sự Đồng Lõa của Truyền Thông

Một trong những quan sát sắc bén nhất trong cuộc trò chuyện liên quan đến vai trò của truyền thông và giới tinh hoa trí thức. Temelkuran chỉ ra một thất bại cơ bản

trong báo chí: sự nhầm lẫn giữa tính trung lập và tính khách quan. Dưới ảnh hưởng của tuyên truyền tân tự do, người ta đã quên rằng báo chí về bản chất có nhiệm vụ đặt câu hỏi về quyền lực và đứng về phía những người yếu thế hơn. Bà nhớ lại hồi đầu sự nghiệp làm báo của mình, 'phóng viên lao động' bị coi là người thông cảm với cộng sản, trong khi 'phóng viên kinh doanh' ngày càng được coi trọng. Sự chuyển dịch này trong các tòa soạn báo là một tiểu vũ trụ của những gì đang diễn ra trong xã hội rộng lớn hơn: lợi ích của tư bản trở thành chuẩn mực, và tiếng nói của người lao động bị gạt ra ngoài lề. Mô hình này lặp lại y hệt trong truyền thông Mỹ, nơi chuyên mục kinh doanh thống trị, đỉnh điểm là thất bại trong việc dự đoán cuộc khủng hoảng tài chính năm 2008 vì họ quá bận rộn phỏng vấn các chủ ngân hàng.

Bên cạnh sự đồng lõa, còn tồn tại một sự kiêu ngạo ăn sâu trong tầng lớp trí thức và văn hóa. Nhóm này tiếp tục tin rằng lời nói, sự hiện diện và phán xét đạo đức của họ vẫn còn trọng lượng. Temelkuran gọi đây là sự tự đánh giá quá cao nguy hiểm. Bà kể một giai thoại về buổi ra mắt sách của mình tại Pháp, nơi một doanh nhân cực hữu mua lại một nhà xuất bản lớn, sau đó tất cả các nhà văn đã từ chức để phản đối. Phản ứng của bà rất đáng nói: "Tại sao các bạn nghĩ rằng sự vắng mặt của các bạn có ý nghĩa? Sự hiện diện của các bạn đã không còn quan trọng nữa." Tầng lớp trí thức không hiểu thực tế mới: luật chơi đã thay đổi, và việc bám víu vào nghi thức cũ và sự phản đối hình thức đã trở nên vô ích.

Điều này đòi hỏi sự khiêm tốn triệt để và lòng dũng cảm để đối mặt với thực tế. Chúng ta không còn đặc quyền núp trong ảo tưởng rằng mọi thứ sẽ trở lại 'bình thường' một khi một nhà lãnh đạo nào đó rời đi. Đó là một suy nghĩ an ủi che giấu chiều sâu của cuộc khủng hoảng hệ thống. Thách thức thực sự không phải là loại bỏ một cá nhân, mà là xây dựng lại một nền tảng đã bị xói mòn từ lâu.

Bầu Cử như một Trò Chơi Sức Bền

Khi thảo luận về cách giải quyết sự suy tàn độc tài này, Temelkuran chỉ ra cạm bẫy của sự phẫn nộ hời hợt. Sự tức giận và phản ứng cảm xúc trước những tuyên bố giật gân hàng ngày của các nhà lãnh đạo như Trump là điều dễ hiểu, nhưng vô ích về mặt chiến lược. Đó là một chiến thuật đánh lạc hướng. Trong khi dư luận bị cuốn vào khía cạnh 'chương trình thực tế' của sự lãnh đạo, những thay đổi quan trọng đang được thực hiện sau cánh cửa đóng kín trong hệ thống tư pháp và các thể chế khác.

Chống lại các chế độ như vậy không phải là một cuộc chạy nước rút mà là một 'trò chơi sức bền'. Một quốc gia phải huy động sự chú ý có tổ chức và tích cực. Temelkuran chỉ ra rằng Hoa Kỳ vẫn đang ở vị thế tương đối thuận lợi so với Thổ Nhĩ Kỳ vì Trump chưa có thời gian để thể chế hóa hoàn toàn chế độ của mình hoặc nuôi dạy cả một thế hệ theo tầm nhìn của ông ta. Điều này làm cho giai đoạn hiện tại trở nên quan trọng; có lẽ đây là một trong những cơ hội cuối cùng để đảo ngược vận mệnh của đất nước.

Bài học từ Thổ Nhĩ Kỳ là các cuộc bầu cử không nên bị chịu đựng một cách thụ động. Khi hy vọng vào một quy trình bầu cử công bằng tan biến, việc bỏ phiếu ở Thổ Nhĩ Kỳ đã biến thành một hành động chiến đấu chính trị. Người dân tự tổ chức để bảo vệ các điểm bỏ phiếu, đóng vai trò là nhân chứng và ngăn chặn gian lận bầu cử. Sự tham gia tích cực này không chỉ mang lại cho người dân cảm giác kiểm soát mà còn tiếp thêm năng lượng cho chính trị đảng phái. Nó buộc các chính trị gia phải kiềm chế những lời hứa sai trái của họ. Temelkuran hy vọng rằng người Mỹ và người châu Âu sẽ noi theo tấm gương này: bảo vệ quy trình dân chủ ít nhất cũng quan trọng như việc bỏ phiếu.

Sự Mất Gốc Hiện Sinh: Sự Mất Mát 'Quê Hương'

Tiêu đề cuốn sách mới nhất của bà, *Nation of Strangers*, đề cập đến một sự mất mát sâu sắc hơn, mang tính hiện sinh hơn là chỉ chính trị. Temelkuran phân biệt giữa người tị nạn và người lưu vong, trong đó thuật ngữ thứ hai thường mang âm hưởng được cho phép và lãng mạn hóa. Nhưng trong thực tế, tại các quầy thị thực và trong các hàng đợi của bộ máy hành chính, sự phân biệt này trở nên vô nghĩa. Bất kỳ ai buộc phải rời bỏ đất nước của mình đều chia sẻ cùng số phận mất gốc.

Tuy nhiên, khái niệm bị 'mất gốc' (được diễn tả một cách thích hợp bằng từ tiếng Anh thế kỷ 18 'unhomed') ngày nay cũng ảnh hưởng đến các công dân ngay tại đất nước của họ. Khi một chính phủ bắt đầu coi bạn là kẻ thù vì bạn bảo vệ các giá trị cơ bản – như đã thấy gần đây trong các cuộc biểu tình tại các trường đại học Mỹ – bạn không còn cảm thấy như ở nhà trong chính đất nước mình. Chúng ta đang mất đi quê hương của mình do chiến tranh, do chủ nghĩa phát xít, do khủng hoảng khí hậu, và do sự suy đồi đạo đức có thể thấy khi các nhà lãnh đạo với sự mù quáng tâm thần thuyết trình về việc xây dựng các khu nghỉ dưỡng sang trọng trên đống đổ nát của một cuộc diệt chủng, như ở Gaza.

Temelkuran trích dẫn một định nghĩa mạnh mẽ, đầy chất thơ: "Quê hương không phải là những gì bạn nhớ, mà là nơi bạn được nhớ đến." Đây là một sự chuyển đổi căn bản trong quan điểm. Chúng ta thường nghĩ rằng mình khao khát một nơi chốn, nhưng thực tế, chúng ta khao khát một thời gian và những người biết và thừa nhận chúng ta. Khi bạn rời bỏ đất nước và đến một nơi mà không ai biết bạn, bạn nghi ngờ về sự tồn tại của chính mình. Đó là một trang giấy trắng đáng sợ. Đó là lý do tại sao lời hứa của các chính trị gia về việc làm cho một đất nước "vĩ đại trở lại" là một sự vô lý tuyệt đối. Bạn không thể khôi phục một ảo tưởng hoài niệm, bởi vì quê hương là về kết nối con người và sự công nhận lẫn nhau, không phải về một quá khứ tĩnh tại.

Trớ trêu thay, chính những người tị nạn và lưu vong mới sở hữu sự thông thái cần thiết cho thời đại này. Họ đã mất tất cả và phải xây dựng lại quê hương của mình từ con số không. Đây chính xác là những gì phần còn lại của thế giới sẽ sớm phải làm, vì bất kỳ lý do gì. Câu hỏi là liệu chúng ta có khả năng hình thành các mối quan hệ và một nền chính trị mới từ số phận chung của sự mất gốc và tổn thương này hay không.

Sự Cần Thiết của Một Cuộc Cách Mạng Đạo Đức

Đối mặt với thực tế đen tối này, Temelkuran lập luận rằng một cuộc cách mạng thuần túy chính trị là không đủ. Những gì chúng ta cần là một cuộc cách mạng đạo đức. Trong tác phẩm trước đó, *Together: A Manifesto Against the Heartless World*, bà đã tuyên bố rằng chúng ta không chỉ mất đi nền dân chủ mà còn mất cả phẩm giá con người. Đây là vấn đề trung tâm của chính trị trong thế kỷ này.

Có đủ sự phẫn nộ, đủ sự tàn ác, và thậm chí đủ các ý tưởng trí tuệ về cách mọi thứ nên thay đổi. Điều còn thiếu là chất kết dính: tính cảm động, ngôn ngữ. Chúng ta cần một ngôn ngữ mới, một ngôn ngữ của sự khiêm tốn, chân thật, và bà dám nói, tình yêu thương con người. Tất cả các hệ thống độc tài, từ chủ nghĩa tân tự do đến chủ nghĩa phát xít, đều bắt nguồn từ nỗi sợ hãi cơ bản. Các nhà lãnh đạo huy động nỗi sợ hãi này và bịa đặt ra sự thù địch và căm ghét từ đó. Câu trả lời của phe tiến bộ phải

là tổ chức 'tình yêu thương con người' ở cấp độ đạo đức và triết học đó.

Điều này nghe có vẻ trừu tượng, nhưng đó là nền tảng duy nhất cho tình đoàn kết toàn cầu. Để tạo ra niềm đam mê mà con người cần để đấu tranh cho một sự tồn tại xứng đáng, chúng ta cần thơ ca và một ngôn ngữ con người đặc biệt. Nếu không có nó, chúng ta sẽ bị mắc kẹt trong ngôn ngữ khô khan, kỹ trị của giới thượng lưu, không chạm đến trái tim con người. Sự đàn áp ngôn ngữ này – như đã thấy trong các cuộc trấn áp mạnh tay đối với các cuộc biểu tình của sinh viên chống diệt chủng, hoặc các biện pháp hà khắc chống lại tự do ngôn luận ở các nước như Đức – cho thấy rằng nhà nước hiện coi việc thể hiện phẩm giá con người và lòng trắc ẩn là một hành động lật đổ.

Từ Hy Vọng Đến Đức Tin và Tiếng Cười Đen Tối

Trong bối cảnh này, Temelkuran tạo ra sự phân biệt quan trọng giữa 'hy vọng' và 'đức tin'. Nhiều người yêu cầu hy vọng, nhưng điều họ thực sự yêu cầu là một lý do để tin. Chủ nghĩa tân tự do không chỉ tước đoạt công bằng xã hội của chúng ta mà còn cả đức tin của chúng ta vào năng lực hành động của con người. Hệ thống được xây dựng trên tiền đề rằng con người về bản chất là ích kỷ, tham lam và xấu xa. Bởi vì chúng ta đã bắt đầu tin vào định nghĩa này, đức tin của chúng ta vào nhân loại và vào tương lai đã bị đánh cắp.

Để phá vỡ điều này, chúng ta không cần 'hy vọng' mơ hồ, mà cần một 'đức tin' tích cực vào nhân loại. Như với bất kỳ hình thức đức tin nào, điều này không bắt đầu từ đối tượng của đức tin, mà từ chính bạn. Một khi bạn bắt đầu tin vào nhân loại, bạn bắt đầu tin vào chính mình. Đây là điểm khởi đầu của cuộc đấu tranh chính trị. Khi bạn tham gia vào một trại biểu tình tại một trường đại học, bạn trải nghiệm một niềm vui cụ thể: niềm vui của phẩm giá. Bạn đến đó để làm mới đức tin của mình vào nhân loại, để thấy rằng chúng ta tồn tại, rằng chúng ta đông đảo, và rằng chúng ta không phải là những sinh vật ích kỷ như người ta vẽ ra.

Cuối cùng, Temelkuran đưa ra một công cụ đáng ngạc nhiên cho những thời điểm đen tối này: 'tiếng cười đen tối' hay hài kịch đen. Bà đề cập đến nhà văn Áo Joseph Roth, người vào những năm 1920 đã thấy sự trỗi dậy của chủ nghĩa Quốc xã và cảm thấy mình như "một con chuột kêu ré lên chống lại một trận tuyết lở, nhưng tôi phải kêu". Tiếng cười này không phải là tiếng cười bảo vệ chúng ta khỏi nguy hiểm hay an ủi chúng ta trong sự ngây thơ. Đó là một tiếng cười đen tối, giải phóng, gắn kết chúng ta lại và làm chúng ta mạnh mẽ hơn. Đó là tiếng cười của những người đã nhìn thấy vực thẳm và dù vậy vẫn từ chối cúi đầu. Khi sự đàn áp gia tăng, tiếng cười này trở thành một hành động bất khuất.

Kết Luận: Thời Gian Cho Sự Can Đảm Là Bây Giờ

Phân tích của Ece Temelkuran và Chris Hedges không để lại chỗ cho sự tự lừa dối. Chúng ta đang sống giữa đống đổ nát của các thể chế đã bị bào mòn bởi nhiều thập kỷ chủ nghĩa tư bản tàn sát. Những vết thương là chí mạng. Lần đầu tiên trong lịch sử, chúng ta than khóc ở thì tương lai: chúng ta than khóc những gì chúng ta biết mình sẽ còn mất.

Nhưng các cuộc khủng hoảng có xu hướng kết tinh mọi thứ. Chúng kết tinh cái ác, nhưng cũng kết tinh cái thiện. Chúng là những khoảnh khắc khi con người cho phép mình trở thành anh hùng. Đã đến lúc gạt bỏ những điều cấm kỵ của Chiến tranh Lạnh và nói một cách can đảm về công bằng xã hội, bất chấp những cáo buộc về ý thức hệ 'cộng sản' mà giới thượng lưu vẫn dùng làm vũ khí. Chúng ta phải giải phóng mình khỏi nỗi sợ hãi.

Cuộc đấu tranh cho linh hồn của thế kỷ 21 sẽ không giành được bằng cách chờ đợi một vị cứu tinh trong chính trị, cũng không phải bằng cách chạy trốn vào boongke của những người giàu có. Nó sẽ giành được bởi những người nhận ra rằng họ không có gì ngoài nhau. Bằng cách chọn sự khiêm tốn, sự chân thật và một đức tin không lay chuyển vào phẩm giá con người, chúng ta có thể, bất chấp tất cả, bắt đầu xây dựng lại một quê hương trong một thế giới của những người xa lạ. Con chuột phải tiếp tục kêu ré lên chống lại trận tuyết lở, vì trong tiếng kêu đó nằm mầm mống của sự cứu chuộc chung của chúng ta.